

ЙОС. ЧЕШМЕДЖИЕВЪ

УЧЕБНИКЪ

ПО

П Ъ Н И Е

ЗА

ПЪРВИ ПРОГИМНАЗИАЛЕНЪ КЛАСЪ

ПЪРВО ИЗДАНИЕ

ОДОБРЕНО ОТЪ МИНИСТЕРСТВОТО НА НАРОДНОТО ПРОСВѢЩЕНИЕ

ИЗДАВА

СТ. АТАНАСОВЪ — СОФИЯ

УЛ. НЕОФИТЪ РИЛСКИ № 36.

ГОС. НАУЧНО-ИЗДАТЕЛСТВО

УЧЕБНИКЪТЪ

ПО

ПЪРВО

КЛАСЪ

Препечатването на пѣснитѣ и използването имъ за сборници и учебници се позволява само съ предварително писмено съгласие отъ автора.

ПЪРВО ИЗДАНИЕ

ОДОБРЕНО ОТЪ МИНИСТЕРСТВОТО НА НАРОДНОТО ПРОСВЕЩЕНИЕ

ИЗДАВА

СТ. АТАНАСОВЪ — СОФИЯ

УЛ. "БЪЛГАРИЯ" № 1

НОТОПЕЧАТЪ П. ГЛУШКОВЪ — СОФИЯ

Предговоръ

У насъ музиката е най-любимото и популярно изкуство. Напредъкътъ ни въ музикално отношение е въ зависимостъ отъ подготовката на подрастващето поколѣние. Семейството и сръдата, както и огромното богатство отъ народното ни тоново творчество, иматъ голѣмъ дѣлъ въ градежа на музикалната ни култура. Сѣ пакъ, училището е единственото мѣсто за системно и планомѣрно обучение.

Първата целъ на обучението по пѣние е да се развие слуха на учащия и лесно да дешифрира нотната писменостъ.

Самото обучение предполага методъ. Разработката на дадена методична единица трѣбва да се обоснове научно. Интуицията води къмъ несигурни резултати. Личнитѣ познания и качества на учителя сж необходимостъ при преподаването. Къмъ тѣхъ, обаче, трѣбва да се прибавятъ и солиднитѣ познания върху изискванията на новитѣ начала на методичнитѣ и дидактични правила и закони. Но и най-добриятъ дидактиченъ методъ може да не даде сигурни резултати, ако въ основата на преподаването липсва научния методъ т. е. какъ да бждатъ открити тоноветѣ — чрезъ тоновата стълбца (хармоничния методъ) или чрезъ обертоновитѣ (аликвотния методъ).

Въ предлаганитѣ отъ менъ учебници за I, II и III прогимназиални класове е проведенъ **комбинирания методъ** — хармонично аликвотния, почиващъ на установени психологически закони и въведенъ въ всички училища въ чужбина.

Учебната материя съмъ разпредѣлилъ на методични единици, като е дадена минимумъ материя съ максимумъ разработка. Нѣма и не трѣбва да има отдѣлни часове по теория и практика, а само часъ по пѣние, въ който изводитѣ отъ упражненията сж теория, а пѣснитѣ — следствие.

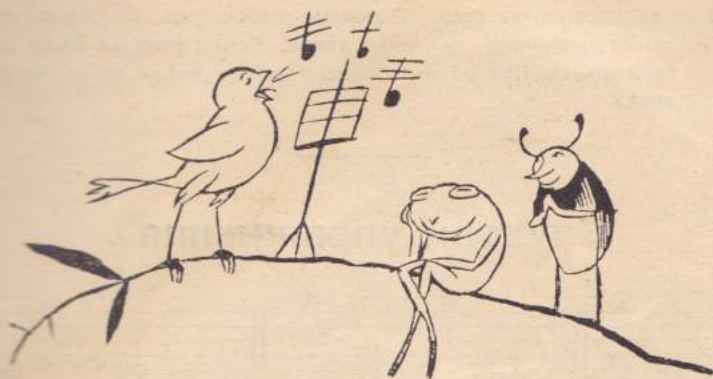
Въ подреждане на упражненията — ритмични и слухови, както и на диктовкитѣ и пѣснитѣ, е спазена необходимата строга прогресивностъ, а текстътъ на пѣснитѣ да отговаря на интереса и духовния ръстъ на децата. Липсата на специално пригодени пѣсни за комбинирания хармонично-аликвотенъ методъ е една отъ причинитѣ, задето повечето пѣсни сж мои.

Художествената и оригинална народна пѣсенъ е широко за-
стѣпена. Предвидената въ програмата материя е изцѣло обхваната.

Изпълнявамъ повелята на единъ дългъ, поднасяйки на учи-
телството пробвания съ явни резултати комбиниранъ хармонично-
аликвотенъ методъ предъ мои ученици и стажанти.

София, 1932 г.

Авторътъ

ЗВУКЪ

Шумъ и тонъ

Шуртенето на поточето, шума на гората, пѣненето на птичкитѣ, тракането на часовника, камбанниятъ звѣнъ сж **звуци**.

Какви звуци още познаваме?

Съ какво възприемаме звуцитѣ?

Всичко, което възприемаме съ слуха е звукъ.

Каква е разликата между звукъ, произведенъ отъ шумолене, удряне, тракане и скърцане, и звукъ, произведенъ отъ цигулка, кавалъ, трѣба, гайда или пѣне?

Ония звуци, които не можемъ да изпѣмъ и нѣматъ точно опредѣлена височина, сж **шумъ**, а звуцитѣ, които можемъ да изпѣмъ и да опредѣлимъ точната имъ височина, сж **тонъ**.

Тоноветѣ биватъ:

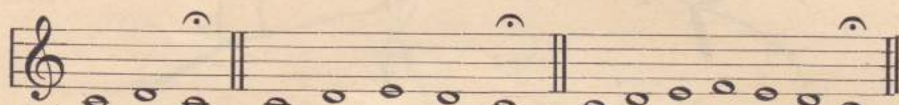
- 1) високи и низки,
- 2) продължителни и кратки,
- 3) силни и тихи и
- 4) иматъ тембъръ.

Да се изпѣятъ два тона различни по височина, по продължителностъ и по сила.

Тембъръ (тоновъ цвѣтъ) е онова особено качество на тона, което различаваме при произвеждането му отъ човѣшки гласъ и различни инструменти. Напр. тонъ, възпроизведенъ отъ гайда, се различава отъ тонъ възпроизведенъ отъ цигулка, човѣшки гласъ и др. Тембърътъ на тона е въ зависимостъ отъ направата на инструмента.

Пѣйте въ провѣтрена стая, изправени добре и съ свободно отворени уста. Да се избѣгва силното, крѣсливо пѣене. Всѣки тонъ да бжде гладъкъ, приятенъ и много тихъ. При общото класно пѣене всѣки да се вслушва въ тона на другитѣ.

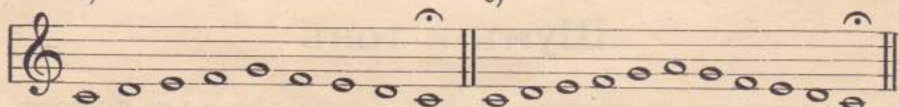
Слухови упражнениа¹⁾

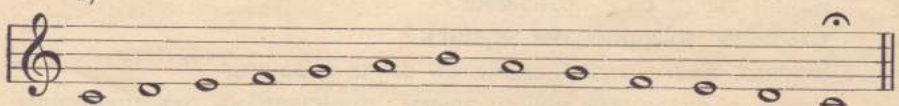
1. А, а, а
2. о, о, о
3. у, у, у
4. е, е, е
5. и, и, и

а)

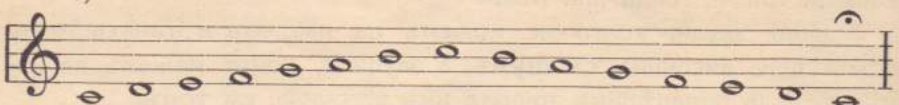
б)

в)

г)

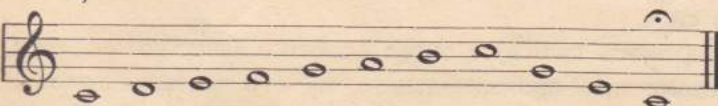
д)

е)

ж)

з)

¹⁾ Учителтъ пѣе на части упражнениа, безъ да ги пише, а ученицитѣ възпроизвеждатъ тоноветѣ много тихо съ вокалитѣ: а о у — а е и, поемайки дѣхъ следъ всѣки тонъ или фраза, обозначено съ знака !.

Първа пѣсенъ

(Звуци отъ трѣба и кларинетъ)

Бързичко

И. Ч.

Вечъ трѣ- ба- та за- трѣ- би: тра- та, тра- та, тра- та,
тра- та- та- та, а кла- ри- не- та: дул- ду, дул- ду,
дул- ду, дул- ду, дул- ду.

Музика

Изкуството, което чрезъ тонове изразява чувства, мисли и настроения, се нарича музика. Тя доставя виша наслада и духовна храна на човѣка. Нѣма народъ безъ музика. Нѣма и човѣкъ, който да не чувствува силата на музиката. Отъ всички изкуства (поезия, живопись и пластика) музиката е най-понятна и най-близка до човѣка.

Тоноветъ произвеждаме като пѣемъ или свиримъ. Споредъ това, музиката се дѣли на **вокална** (пѣене) и **инструментална** (свирене).

Всѣки човѣкъ може да пѣе. Обучението по пѣене развива слуха и, чрезъ изучаване правилата и практическитѣ упражнения писмено, прави музиката достъпна за всѣкиго.

Основни тонове

Въ музиката се употрѣбаватъ повече отъ сто тона. Отъ тѣхъ седемъ сж **основни** и се именуватъ:

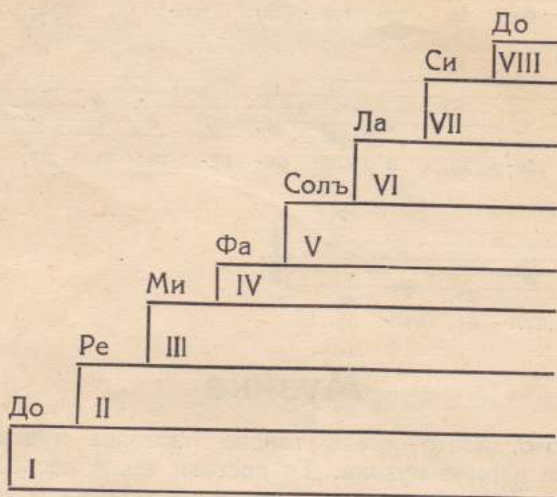
ДО — РЕ — МИ — ФА — СОЛЪ — ЛА — СИ
1 2 3 4 5 6 7

При изпѣването на тия седемъ тона се чувствува една незавършеностъ, която се закръглява, когато къмъ последния тонъ прибавимъ осмия, който по име е равенъ на първия и двойно по-високъ отъ него. Така се образува завършенъ тоновъ редъ:

до — ре — ми — фа — солъ — ла — си — до
1 2 3 4 5 6 7 8

Този тоновъ редъ отъ осемъ тона се нарича **основна тонова стълбица**.

Редуването на тоновете въ основната тонова стълбица е като по стъпалата на стълбата:

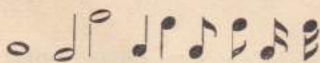

Да се заучат на паметъ имената на тоновете въ стълбицата, като се четатъ отдолу нагоре и обратно.

Да се изпѣ тоновата стълбица отдолу нагоре и обратно. Да се изпѣятъ тоновете до¹ — ми — соль — до² си — ла — соль — фа — ми — ре — до¹; отъ до¹ последователно до до² и на връщане до² — соль — ми — до¹. Да се изпѣятъ всички упражнения на стр. 6 съ имената на нотитѣ, като учителятъ показва съ пръчка мѣстото имъ въ нагледно написаната тонова стълбица. Да се изпѣ по сжция начинъ Първа пѣсенъ на стр. 7.

Нотна писменостъ

Тоноветѣ бележимъ съ знаци, наречени **ноти**. Пишатъ се елипсовидни колелца и точки. Къмъ нѣкои отъ тѣхъ се поставятъ отвесни чертици нагоре (отъ дѣсната страна) и надолу (отъ лѣвата страна). При нѣкои ноти на края на тия чертици се пишатъ байрачета, винаги отъ дѣсно:

Различаваме следнитѣ видове ноти:

○ цѣла нота,

○ половина нота,

● четвъртина нота,

 осмина нота,

 шеснадесетина нота и т. н.

По времетраене една цъла нота

е равна на 2

" " " 4

" " " 8

" " " 16

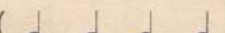

Продължителността на тоновете отмърваме съ ржкомахане. За единица време ще смѣтаме една четвъртина нота, равна на единъ махъ (удряне).

Колко маха ще трае една цъла нота, една половина нота, една четвъртина нота? Колко осмини ще изпълнимъ въ единъ махъ и колко шеснадесетини?

Да се изпѣе тоновата стълбца съ четвъртини ноти () , като на всѣка нота продължителността трае единъ махъ; да се изпѣе тоновата стълбца съ половици ноти () — по два маха и съ цъли ноти () — по четири маха. Да се изпѣятъ по две едноименни ноти отъ тоновата стълбца съ осмини ноти () , като въ единъ махъ изпълнимъ дветѣ ноти! Да се изпѣятъ четири едноименни ноти отъ тоновата стълбца съ шеснадесетини ноти () , като въ единъ махъ изпълнимъ четиритѣ ноти! Кой видъ ноти изговаряме и изпѣваме най-бързо и кои най-бавно?

Учителтъ разпредѣля ученицитѣ на 4 групи. Първата група пѣе съ цъли ноти () бимъ-бамъ, втората група съ половици ноти () ,

третата съ четвъртини () и четвъртата група съ осмини

ноти () . Така ще се имитира звъна на черковнитѣ камбани. По сжщия начинъ съ сричкитѣ тигъ-такъ и тиги-тага може да се имитиратъ градския часовникъ, стенния, будилника и джебния часовникъ. (Всички 4 групи да пѣятъ на тонъ до¹).

Петолинне

Тоновете сж различни по височина. За прегледностъ на разликата въ височинитѣ, общоприето е нотитѣ да се пишатъ на петъ водоравни, еднакво отдалечени, паралелни линии.

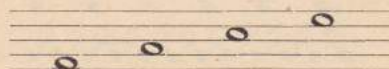
Линиитѣ и междинитѣ се броятъ отъ долу нагоре.

линия	5	_____	4	междина
"	4	_____	3	"
"	3	_____	2	"
"	2	_____	1	"
"	1	_____		"

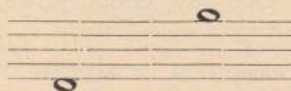
Нотитѣ се пишатъ на линиитѣ,

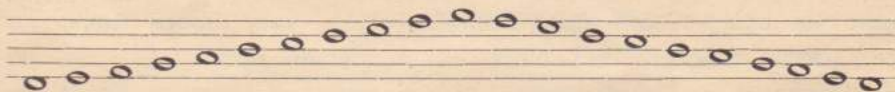
на междинитѣ,

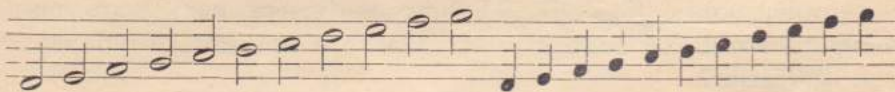
подъ и надъ петолиннието

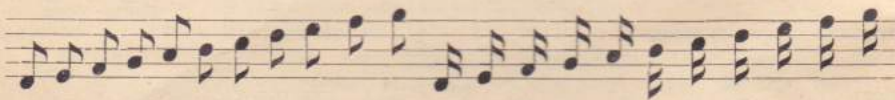
Редуването на нотитѣ по възходящъ и низходящъ редъ следва така:

Когато нотитѣ сж съ чертици, до третата линия, пишемъ чертицитѣ нагоре отъ дѣсна страна, а отъ третата линия нагоре — съ чертицитѣ надолу, отъ лѣва страна.

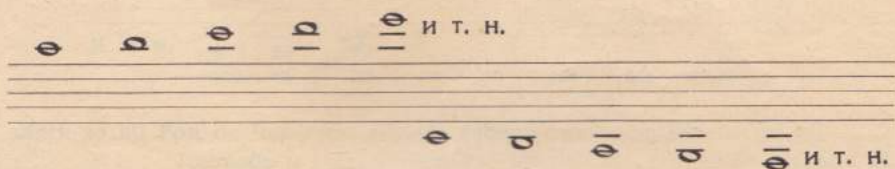
Байрачетата се пишатъ винаги отъ дѣсна страна на чертицитѣ:

Единадесеттѣ мѣста на петолиннието не стигатъ за да се нанесатъ нотитѣ на различнитѣ по височина тонове. Затова си служимъ съ прибавени паралелни чертици надъ и подъ петолиннието, наречени **допълнителни чертици**:

На тѣзи допълнителни чертици пишемъ нотитѣ:

Горнитѣ ноти сж написани:

- 1) на първата допълнителна чертица надъ петолинието,
 надъ " " " " "
 на втората " " " " "
 надъ " " " " " и т. н.
- 2) на първата допълнителна чертица подъ петолинието,
 подъ " " " " "
 на втората " " " " "
 подъ " " " " " и т. н.

Допълнителнитѣ чертици се пишатъ на еднакво по ширина разстояние, както разстоянието на линиитѣ отъ петолинието.

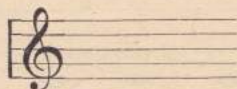
Да се упражнятъ ученицитѣ въ правилно, точно и четливо писане на нотитѣ.

Ключъ

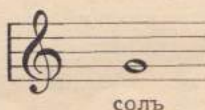
Нотитѣ сж писмения белегъ на тоноветѣ. Всѣка нота има свое име, отъ което зависи височината на тона. За да се опредѣли името на нотата въ петолинието, употрѣбява се особенъ знакъ, нареченъ **ключъ**.

Има нѣколко вида ключове. Тѣ всички се пишатъ въ началото на петолинието.

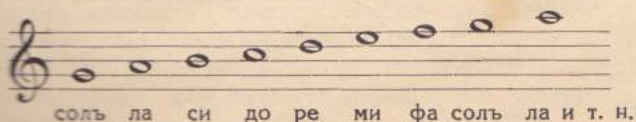
Най-употрѣбимъ ключъ е
 Вжтрешната извивка на тоя ключъ

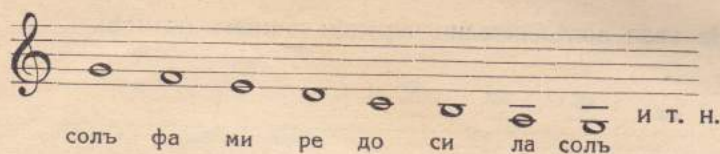

обхваща втората линия. Той се казва **ключъ солъ** и нотата написана на втората линия се чете **солъ**:

Отъ тая нота сж въ зависимостъ имената и на другитѣ ноти нагоре и надолу:

Да се напише основната тонова стълбица отъ до¹ до до²! Да се изпѣ съ имената на нотитѣ стълбицата отъ долу нагоре и обратно!

СЛУХОВИ ДИКТОВКИ¹⁾

Упражнения съ тона ДО¹

а)

б)

в)

г)

д)

Скучна пѣсенъ

Умѣрено И. Ч.

Ти- хо пѣ- емъ и безъ кря- сѣкъ. Ску- на нѣ-

ма отъ то- ва, че пѣ- емъ са- мо с'то- на до

¹⁾ Учителъ изпѣва съ вокала а малки части отъ упражненията. Ученицитѣ ги повтарятъ. Следъ това сами ученицитѣ опредѣлятъ стойността на нотитѣ по количеството на ударитѣ. Учителъ отбелязва надъ петолиннето стойността (ритмичната схема) на нотитѣ и следъ заданияя отъ него тонъ до¹ ученицитѣ намиратъ тоноветѣ въ упражнението и ги записватъ съ ноти. За по-лесно контролиране, редуваатъ се ученици да пишатъ на черната дѣска.

Упражнения съ тоноветъ ДО¹ — РЕ¹

Молитва

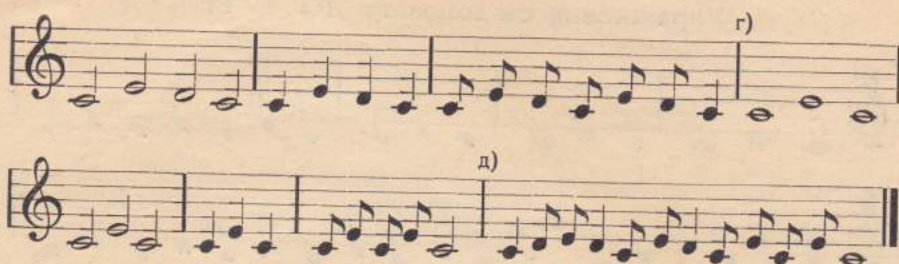

2. Въ тѣхъ виждамъ ази всичко — и радость и подпора,
безъ тѣхъ какво бихъ сторилъ при чужди, Боже, хора ?
3. На моя скжпъ учитель дай, Отче, дни честити,
че дверь въ душа откряна на мждроститѣ скрити.

4. А на народа страдащъ дай вѣра и търпене, —
че следъ Разпети Петькъ ще дойде Възкресене!

Л. Бобевски

Упражнения съ тоноветъ ДО¹ — МИ¹

Мецанина сватба

Бързичко

И. Ч.,

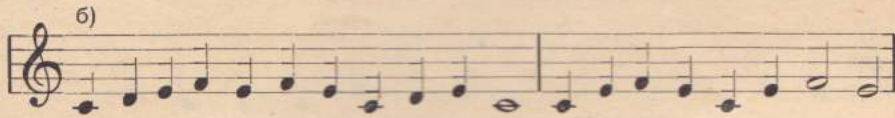
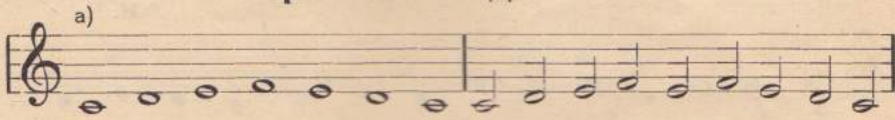
1. Ста- на бул- ка Ме- ца- на, на- тък- ми си гер- да- на,
тур- на паф- ти ко- ва- ни съсъ два ре- да мер-джа ни.
Гж- па- ни- тѣ за- би- ха, сва- то- ве се стро- и- ха,
за- при- щѣ- ха ци- гул- ки, за- сви- ри- ха гж- дул- ки.

2. Заю-Баю — предкумче,
въ сърмалия забунче,
мятналъ кракъ въвъ зингия,
дига плоска съ ражня!
Ежко-Бежко — гайдара
пжтъ на вситѣ отваря.
Невъстудки напети
вървятъ редомъ съ букети.

3. Язовчето гидия
носи дари въ телсия.
Сватя Лиса отпреде
шаферитѣ поведе —
Тумба, лумба! — запѣха,
та горитѣ кѣнтѣха . . .
Кумчо-Вълчо съ дружина
ги посрещна съсъ млина.

4. Вълчовица — кумица
даде китка съ жълтица . . .
Сватба три дни правиха,
пѣсни пѣха и пиха —
въкъ да помни гората
тая сватба богата . . .
Думба-думъ, цигу-мигу,
хайде-хопъ, дигу-дигу!

Веса Паспалева

Упражнения съ ДО¹ — ФА¹

Я подай ми тънкана цафара

Умѣрено

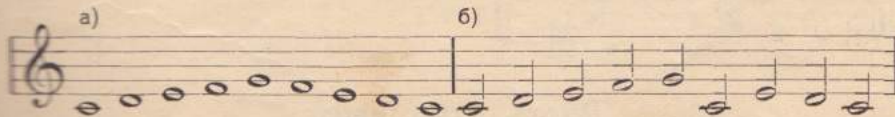
И. Ч.

2. И да я прилепя
сладко до устата,
та да стихне малко
мжка на душата.

3. Мжката си черна
въ пѣсень да излѣя,
та да чуешъ, майко,
за какво копнѣя.

Л. Бобевски

Упражнения съ ДО¹ — СОЛЪ¹

На връхъ тополата

Бавничко

И. Ч.

1. Кац-на-ла е пѣс-тро-кри-ла птич-ка на то-по-ла
го-ре на вър-шець, кац-на-ла е и отъ ран-но у-
тро пѣ-е, кър-ши сре-бъ-рень гла-сець.

2. Слуша я тополата печално
и листце да пошуми не смѣй;
голъ вършець се само кротко свежда
и пѣвеца тихичко люлѣй.

Кир. Христовъ

6.

Упражнения съ тоновете ДО¹ — ЛА¹

а) б)
в) г)

Листъ отбрулень

Умѣрено

И. Ч.

1. Листъ от-бру-лень, Богъ знай де го вѣ-тъ-ра за-вле-че...

И си- ра- на тый от- ми- на на чуж- би- на самъ, да-
ле- че, самъ, да- ле- че.

2. Листъ отбрулень, миръ за него
въ нѣкоя долина . . .
Кой го чака,
та сираче да заплаче
по родина? (2)

П. К. Яворовъ

Упражнения съ тоноветъ ДО¹ — СИ¹

а) б) в)

Комаръ и мушица

Бавно По народенъ мотивъ И. Ч.

1. Ко- маръ съсь свир- ка сви- рѣ- ше, му- ши- ца хо- ро во-
дѣ- ше. Му- ши- ца му се при- смѣ- ла, че му сж дъл- ги кра- ка- та.

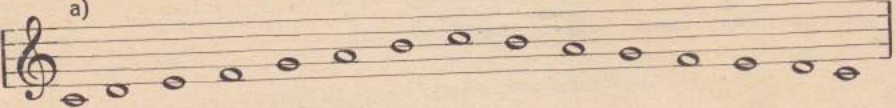
2. Комаръ се люто разсърди,
извади тежъкъ боздуганъ,
удари муха въвъ сърдце —
тежка кръвнина паднала.

3. Викна мухата, заплака
и си селяни повика:
— „Елате при менъ, селяни,
та ми тѣлото дигнете“.

Народна пѣсенъ

Упражнения съ ДО¹ — ДО²

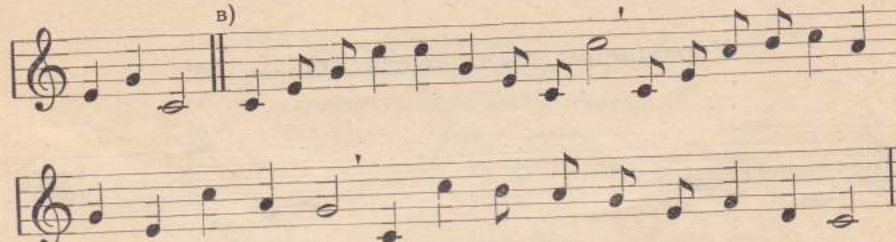
a)

b)

в)

Свирачъ

Бързо

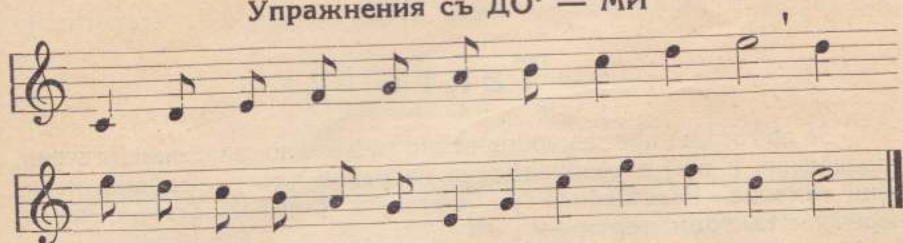
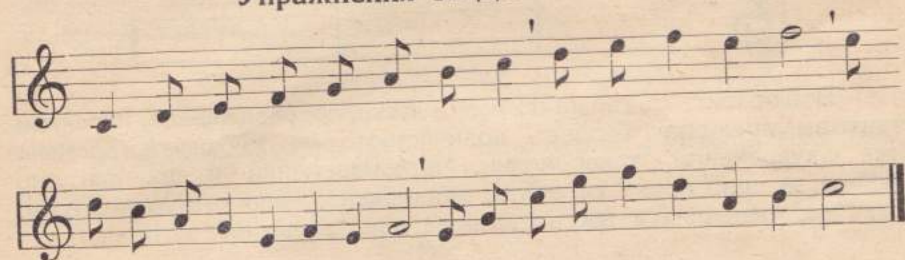
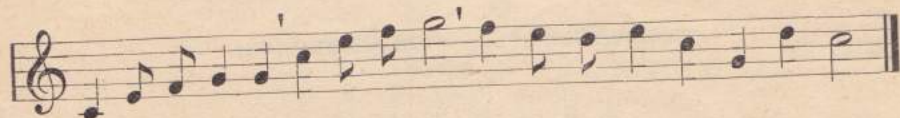
и. ч. ,

1. Свир-ка-та ми щомъ гъ- бя- са, чакъ то- га- ва ще ми- ря- са
лу- до мла-до изъ се- ло- то, по чеш- ми- тѣ, на хо- ро- то.

2. Счупя ли си
тамбурата,
свършено е —
менъ душата
ще угасне
у гърдитѣ,
както гаснатъ
въ здрачъ звездитѣ!

3. Свирката ми
гласовита
е невѣста
менъ честита; —
съ тамбурата
азъ живѣя —
съ нея свиря,
плача, пѣя. . .

Л. Бобевски

Упражнения съ ДО¹ — РЕ²Упражнения съ ДО¹ — МИ²Упражнения съ ДО¹ — ФА²*)Упражнения съ ДО¹ — СОЛЪ²

Татковина

Умѣрено бавно

и. ч.

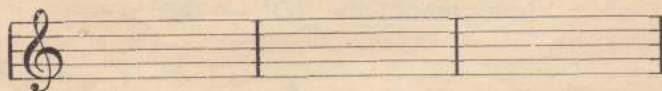
*) Високитѣ тонове фа² и соль² да се пѣятъ много тихо, безъ пресил- вана и съ престоренъ гласъ.

2. Мили ми сж планинитѣ
и на северѣ и на югѣ,
валозитѣ, равнинитѣ,
набраздени съ наший плугъ.
3. На уста ми сладка дума
ще да бжде този кжтъ,
дето Дунавъ, Вардаръ, Струма
и Марица си текать.
4. Доръ на небе ясно слънце,
и на очи свѣтъ, животъ,
святи ще ми сж на сърдце
тазъ земя и тозъ народъ!

П. Р. Славейковъ

Тактъ

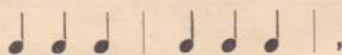
За по-голѣма прегледностъ, всѣко музикално съчинение (пѣсень, упражнение и пр.) е разпредѣлено на равни части по време, наречени **тактове**. Раздѣлянето на тактоветѣ става съ отвесни черти, наречени **тактови черти** —

Всѣки тактъ съдържа по-малки части, подраздѣления, наречени **тактови времена**. Споредъ количеството на тактовитѣ времена има двувременни, тривременни, четиривременни и пр. тактове. Мѣрка за едно време се смѣта, обикновено, една четвъртина нота. Така двувременниятъ тактъ съдържа две четвъртини ноти

тривременниятъ — три четвъртини

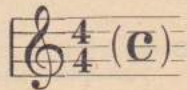
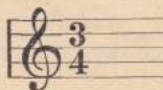
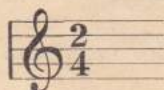

четиривременниятъ — четири четвъртини

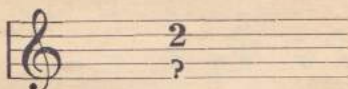

Всѣки тактъ може да се състои отъ различни по трайностъ ноти, но тѣхниятъ сборъ не бива да превишава опредѣления тактъ.

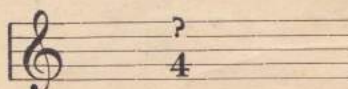
Тактътъ бележимъ съ дробъ, написана въ началото на музикалното съчинение следъ ключа:

Числителят на дробта определя количеството на времената въ такта, а знаменателят — каква нотна стойност ще се смята за единица време, например въ такта $\frac{2}{4}$

числителят $\frac{2}{2}$ определя дветъ времена, съдържащи се въ такта, а

знаменателят $\frac{2}{2}$ определя, че на четвъртина нота ще има едно време.

Всѣко време отъ такта мѣримъ съ равномерно махане на дѣсната ржка. Въ зависимостъ отъ броя на времената въ такта е посоката и движението на ржката. Тоя начинъ на махане ржката се нарича **тактуване**.

Тактуване на $\frac{2}{4}$

Двувременниятъ тактъ ($\frac{2}{4}$) изпълняваме съ ржкомахане така: първото време **надолу**, а второто **нагоре**

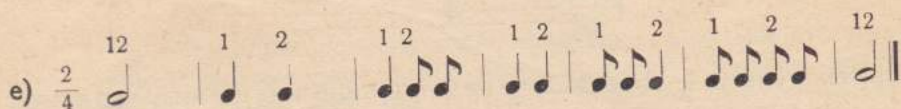
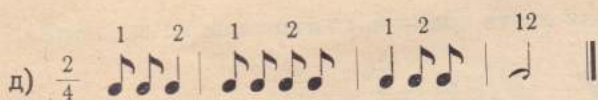
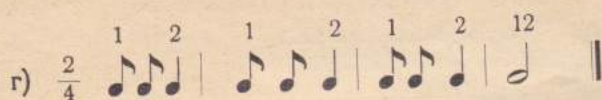
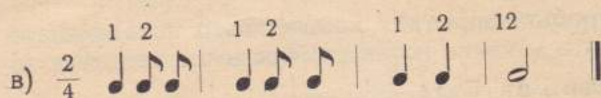

Да се прочетатъ ритмично следнитѣ упражнения:¹⁾

а) $\frac{2}{4}$ $\begin{array}{c} 1 \\ \downarrow \end{array}$ $\begin{array}{c} 2 \\ \uparrow \end{array}$ | $\begin{array}{c} 1 \\ \downarrow \end{array}$ $\begin{array}{c} 2 \\ \uparrow \end{array}$ | $\begin{array}{c} 1 \\ \downarrow \end{array}$ $\begin{array}{c} 2 \\ \uparrow \end{array}$ | $\begin{array}{c} 1 \\ \downarrow \end{array}$ $\begin{array}{c} 2 \\ \uparrow \end{array}$ |

б) $\frac{2}{4}$ $\begin{array}{c} 1 \\ \downarrow \end{array}$ $\begin{array}{c} 2 \\ \downarrow \end{array}$ | $\begin{array}{c} 12 \\ \downarrow \end{array}$ | $\begin{array}{c} 1 \\ \downarrow \end{array}$ $\begin{array}{c} 2 \\ \downarrow \end{array}$ | $\begin{array}{c} 12 \\ \downarrow \end{array}$ |

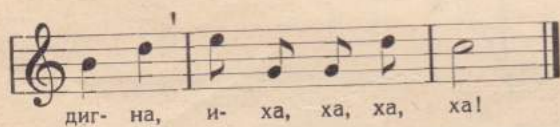
¹⁾ Ритмичнитѣ упражнения да се пѣятъ съ тонъ до¹, а по-късно учителъ може да комбинира съ тонове отъ стълбицата и до¹ — ми — соль — до².

Дѣдо Снѣжко

и. ч.

Умѣрено

2. Наредиль е по комини,
за да види кой що мине,
рунтави калпаци,
като на юнаци, де бре, де бре, де!

3. По прозорцитѣ изписаль,
безѣ писалка и бръсалка,
китки и цвѣтенца,
сребърни листенца, да, да, да, да, да!

4. А дърветата накичиль,
безѣ въ школото да е училь,
съ бисерѣ огърлици,
сребърни парици, хей, хей, хей, хей, хей!

Ранѣ Босилекѣ

Диктовка

Паузи

При пѣненето и свиренето често пѣти е потрѣбно мълчание съ опредѣлено време. Знацитѣ, съ които записваме мълчание съ опредѣлено време, се казватъ **паузи**. Времетраенето на паузитѣ се опредѣля съ махове (удари), както и при нотитѣ. Споредъ това, паузитѣ биватъ:

- цѣла $\text{—} = 4$ маха
 половина $\text{—} = 2$ маха
 четвъртина $\text{z} = 1$ махъ
 осмина $\text{7} = \frac{1}{2}$ махъ и т. н.

Паузитѣ се пишатъ въ петолинието:

Паузи.

цѣла	половина	четвъртина	осмина

Ноти.

Упражнения съ четвъртина пауза

Есенъ въ гората

Бавно

и. ч.

2. Капаятъ листи пожълтѣли,
вредъ сж клони оголѣли. (2)

3. Нѣма птичка да запѣе,
та душата ти да згрѣе. (2)

Елинъ-Пелинъ

Тактъ $\frac{3}{4}$

Тривременниятъ тактъ се тактува така: първиятъ махъ **надолу**, вториятъ — **дѣсно** и третиятъ — **нагоре**

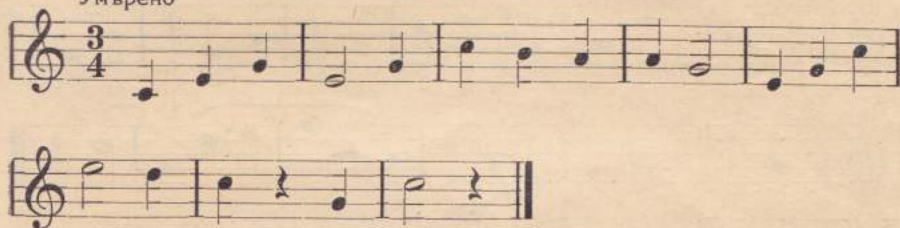

Да се прочетатъ ритмично:

- а) $\frac{3}{4}$ | | | |
- б) $\frac{3}{4}$ | | | |
- в) $\frac{3}{4}$ | | | |
- г) $\frac{3}{4}$ | | | |

Упражнение

Умѣрено

Коледарска пѣсенъ

Бързо

Народна пѣсенъ

2. Снощи ни се роди боже чедо,
боже чедо, моме, съ бѣли ржце.

3. Отъ Бога ти носимъ много здраве,
отъ дружина, моме, веселбия.

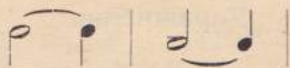
4. Подари ни, моме, по парица,
по парица, моме, коладе ле!

Народна пѣсенъ.

Легато

Когато две или повече ноти, различни по височина, трѣбва да се изпѣятъ свързано, на единъ дѣхъ, отбелязваме ги съ особень знакъ, наречень **легато**.

Легатото се пише съ джгичка надъ и подъ нотигѣ , напр.

Упражнения

а)

Най . . .

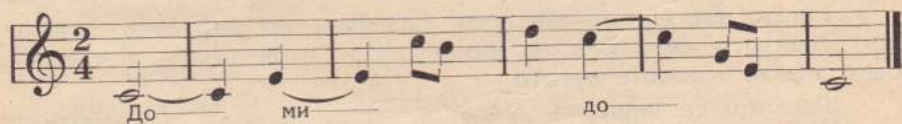

2. Най-голѣмата ни дюля
върху лавицата горе,
нито съ столче се достига,
нито съ пръчка се събаря.

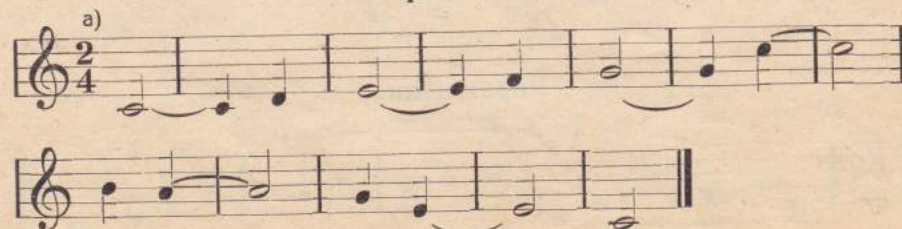
3. Само лесно се достига
най-голѣмо наказание,
всѣкому готово иде,
като легне, като стане . . .

Дора Габе

Две или повече еднакви по височина ноти, свързани съ легато,
не се четатъ отдѣлно по име, а само първата:

Упражнение

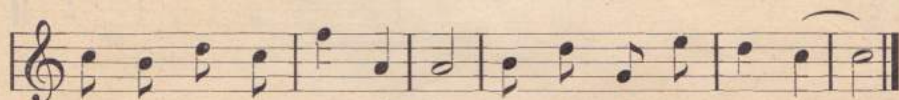
Свирчо

Умѣрено

и. ч.

1. Пус- та- та му свир- ка, — ни я- де, ни пи- е, —

а пѣкъ ка- то пис- не, — свѣтъ да ти се ви- е! —

<p>2. Скокнатъ всички въ кѣщи —
бре, какво е чудо —
Шаро, Маца, баба
завъртятъ се лудо.</p> <p>3. Чудната ми свирка,
какъ ги тъй нарежда! . . .
Но защо ли татко
криво ме поглежда?</p> | <p>4. — Млъкъ тамъ, глупавъ Свирчо,
вече оглуши ме!
„Свирчо“ ме наричатъ,
сякашъ нѣмамъ име.</p> <p>Свирката ми свири,
Шаро, Маца скачатъ,
а пѣкъ мене хокатъ,
докле ме разплачатъ.</p> |
|---|---|

Калина Малина

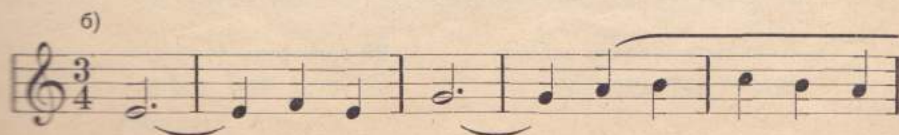
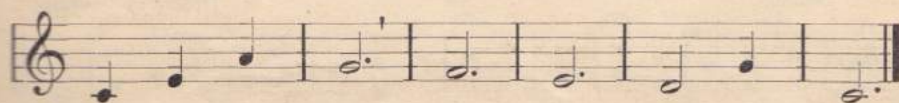
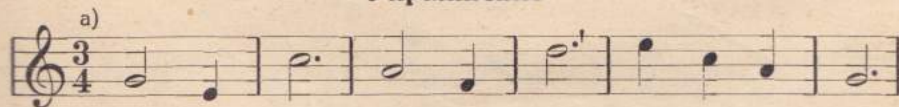
Точка следъ половина нота

Точката, написана следъ половина нота, увеличава нотата съ половина отъ стойността ѝ

$$\overset{\cdot}{\underset{\cdot}{\text{нота}}} = \overset{\cdot}{\text{нота}} + \overset{\cdot}{\text{нота}}$$

$\frac{3}{4}$

Упражнение

Шарьо

Бързо И. Ч.

1. Ша-рьо, тъй не би-ва, тъй не ти при-ли-ча,
и та-ко-ва ку-че ни-кой не о-би-ча.

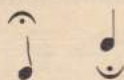
2. Гледашъ да ми грабнешъ
хлѣба отъ ржцетъ
крадешката, хитро,
безъ да те усѣтя.

3. Слушай, срамота е,
ще те види мама!
Никой не се храни
на свѣта съ измама.

Дора Габе

Корона

Корона (фермато) \frown се казва знакътъ, който продължава стойността на нотата произволно. Короната се пише **надъ** и **подъ** нотитѣ

Ни прела гора, ни ткала

Бавно Народна пѣсень.

1. Ни пре-ла го-ра, ни тка-ла, са зи-ма бол-на ле-жа-ла.

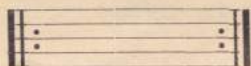
2. А по гьоргьовдень надѣна
момина нова премѣна.

3. Ей гиди рухо зелено,
ни шито, нито кроено.

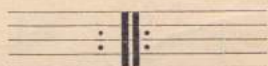
К. Христовъ

Знакъ за повторение

При нужда да се повтори изцѣло или частъ отъ едно музикално съчинение, за да се отбѣгне повторно писане, се употрѣбява особенъ знакъ, нареченъ **знакъ за повторение** или **репетиция**

Повтарятъ се тактоветъ, които сж включени между точкитѣ. Двойниятъ знакъ за репетиция

показва, че се повтарятъ дветѣ части, които раздѣля.

Ако при писането двойниятъ знакъ за репетиция се случи на края на петолинието, се раздѣля, като на новия редъ се отвори единиченъ знакъ:

Олеле, мамо . .

Бързичко Народна пѣсенъ.

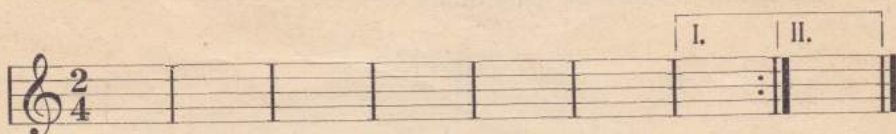
1. Про-во-ди-ме ма-ма ко-при-ва да бе-ра,
 вси-чка-та ко-при-ва, ци ган-ки о-бра-ли.
 О-ле-ле, ма-мо, пакъ ще ме би-ятъ!

2. Проводи ме мама
гъби да набера, —
дъждъ ми не валѣло,
гъби не никнали.
Олеле, маю,
пакъ ще ме биятъ!

3. Проводи ме мама
ягоди да бера —
колкото намѣрихъ,
всичкитѣ изядохъ.
Олеле, мамо,
пакъ ще ме биятъ!

По народна пѣсень **Елинъ Пелинъ**

При повтарянето на нѣкои части, често става нужда да се замѣни единъ или повече последни тактове съ други. Въ такъвъ случай надъ тактоветѣ се поставятъ скоби, наречени **волти**.

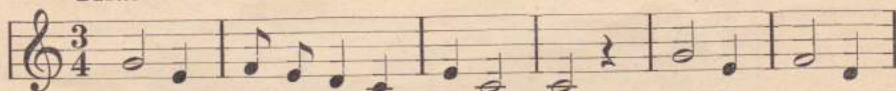

Означенитѣ тактове подъ скобата съ римска цифра I се пѣятъ първиятъ пѣтъ (**прима волта**), а при повторението се изпускатъ и замѣстватъ съ означенитѣ подъ скобата съ II (**секунда волта**).

Родна стрѣха

Бавно

И. ч.

1. Бѣ-ла спрет-на-та кж-щур-ка. — Две ли-пи от-

предъ. — Ту-ка май-чи-на ми-лув-ка — съ-тихъ

най-на-предъ — най-на-предъ.

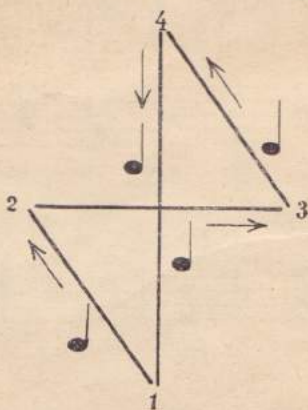
2. Тука подъ липитѣ стари
не веднажъ играхъ;
тука съ весели другари
скачахъ и се смяхъ . . .

3. Къщичке на днитѣ златни,
свидень кжтъ и миль!
И за царскитѣ палати
не бихъ те смѣнилъ!

Ранъ Босилекъ

Тактът $\frac{4}{4}$ (Е)

Четиривременният такт $\frac{4}{4}$ тактуваме: надолу, лъво, дъсно и нагоре —

Да се прочетат ритмично следните упражнения:

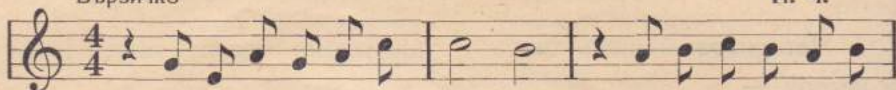
- а) $\frac{4}{4}$
- б) $\frac{4}{4}$
- в) Е

Диктовка

Ваксаджийче

Бързичко

И. Ч.

1. С'туй сан- дъ- че ос- та- рѣ- ло, с'вех- та шап- ка на гла-

ва, по- лу- го- ло из- гла- днѣ- ло

по мег- да- ни- тѣ сно- ва. Хай- де вак- са,

хай- де вак- са трѣб- ва пакъ да се я- де, се я- де.

2. Нѣмамъ майка, ни бащица,
самъ — само съмъ безъ имотъ,
въ тѣзъ ржички, въ тазъ душица,
въ тѣхъ е моя цѣль животъ.
Хайде вакса . . .

3. Студъ и жегъ — азъ нехая,
и безспирно азъ снова
и не трѣбва да се мая,
хлѣбътъ носи ми това.
Хайде вакса . . .

4. А да прося азъ не смѣя:
туй за менъ голѣмъ е срамъ,
че съмъ здравъ и че умѣя
хлѣба да изкарамъ самъ.
Хайде вакса . . .

С. Дриновъ

Двугласно пѣние

Писането нотитѣ за двугласно пѣние става, обикновено, на две отдѣлни петолиния, като се спазва всѣки тактъ отъ втория гласъ да бжде подъ тоя на първия гласъ. А когато и двата гласа се пишеть на едно петолиние, чертицитѣ на нотитѣ отъ първия гласъ се пишеть винаги нагоре (отъ дѣсно), а нотитѣ отъ втория гласъ винаги съ чертицитѣ надолу (отъ лѣво). Когато и първиятъ гласъ и вториятъ изпълняватъ единъ и сжщъ тонъ, нотата се пише едновременно съ чертица нагоре и надолу.

Подготвителни упражнения

а) I и II гласъ еднакво

б) I. гласъ

II. гласъ

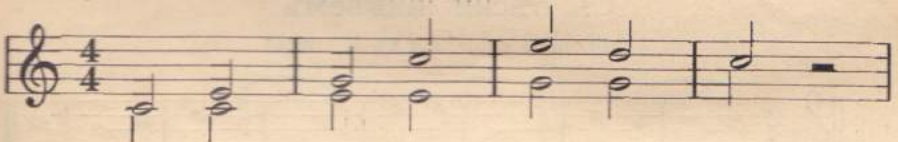
в)

г)

д)

Подготвителни упражнения

а) I и II гласъ еднакво

б) I. гласъ

II. гласъ

в)

г)

д)

е)

ж)

Какъ пѣемъ

(тоновата стълбица въ I гласъ)

Пър- ви

Съ пѣсни живѣемъ

(тоновата стълбица въ II гласъ)

I гл. Ехъ, — че слад — ко пѣ — емъ друж-но ний.

II гл. Ехъ, че слад-ко пѣ-емъ друж-но, с'пѣс-ни ще жи-вѣ-емъ ний.

Лазарска пѣсенъ

Народна пѣсенъ.

1. „Си- ви, бѣ- ли гѣ- лж- би, — де- ка сте- ми ле- тѣ ли?“

1. Си- ви, бѣ- ли гѣ- лж- би, — де- ка сте- ми ле- тѣ ли?“

Ой- Ла- за- ре, брей Ла- за- ре.

2. — „На цареви дворове“.
— „Що чинѣше царица?“
3. — „Царю риза шиеше,
мжжкѣ дете бавѣше,
4. шапчица му шиеше
съсъ две върви маргаритъ“.

Канонъ

(какъ се пѣе канонъ)

И. Ч.

А

Пър- ва гру- па поч- на, вто- ра гру- па ей се- га!

Б

Друж- но две- тѣ гру- пи го- нятъ се до да- денъ знакъ.

Часовницитѣ

(тригласенъ канонъ)

Ф. Шпейеръ

А

Бий град- ский ча- сов-никъ: бимъ, бамъ, бимъ, бамъ!

Б

А спеш- нѣ- ятъ по ско- ро: тикъ-такъ, тикъ-такъ, тикъ-такъ,

Свв. Кирилъ и Методий

Тържествено

И. Ч.

2. Ето българска намъ книга
нека гръмне гласъ навредъ,
стига вече, стига, стига,
дай да тръгнемъ на напредъ.

3. О свѣтители велики —
Кирилъ и Методия,
Съсь любовъ гореща, чиста
вашѣ имена зовемъ.

* * *

Борченце

Умѣрено

Ив. Н. Ивановъ

1. Бор-чен-це зе-ле-но, с'тъ-нич-ко сте-бло,

пъ-е на-жа-ле-но всрѣдъ го-ра са-мо,

пъ-е на-жа-ле-но всредъ го-ра са-мо.

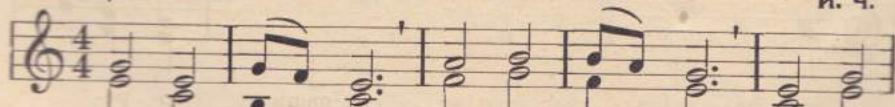
2. Спускай се дълбоко,
коренче, въ земя,
дигай се високо,
врѣхче, въ небеса! (2)
3. Слънчице любезно,
давай свѣтлинка,
и дъждецо нѣжний
давай хладинка! (2)

* * *

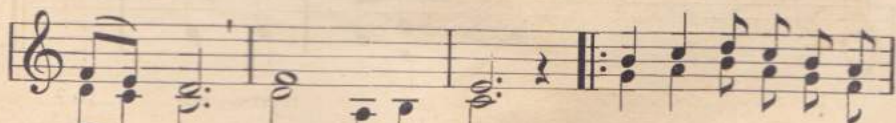
Ей ти, горо!

Бавно, провлечено

И. Ч.

1. Ей ти, го-ро, див-на го-ро, вий бу-

ка-ци ста-ри, не ви-дѣ ли ней-де,

го-ро, вѣр-ни ми дру-га-ри, га-ри?

2. Хей, юначе, чадо мое,
снощи тукъ що бѣше,
цѣло темното усое
отъ гърмежъ ехтѣше.
3. Петъ момчета, петъ сокола
тукъ се бѣха скрили,
но потери две надъ дола
мълкомъ тѣхъ следили.
4. Съ клетви страшни на устата
паднаха горкитѣ,
съ черни кърви по челата
взѣха имъ главитѣ.

Ив. Карановски

Хоро

Бързичко И—

Народна пѣсень

1. Ма-ри мо-ме, мъ-нич-ка, а-зи ще те

по-пра-шамъ: ка-то ту-пашъ хо-ро-

то кой ти тѣ-че плат-но-то?

2. — А бре лудо-зелено,
катъ ме прашашъ, ке кажа:
я си тупамъ хорото,
мама тъче платното.
3. — Мари моме мъничка,
право да ми йобадншь:
като китншь киткитъ,
кой ти кити кжщата ?
4. — А бре лудо-зелено,
право ке ти йобада:
я си китамъ киткитъ,
мама кити кжщата.

Народна пѣсень
